

ביאורים

בחלק זה מלמד ריה"ל על העניין האלוהי המופיע בשלושה מעגלים: בשבת, בעולם ובמתן תורה. החידוש הוא, כפי שכבר הוזכר, שבכל שלושת המעגלים הללו לא מדובר רק במחשבה אנושית וברעיונות שצמחו מתוך האדם, אלא בהתגלות של הממד האלוהי הנוכח במציאות. לא מדובר בחוקיות מוסכמת בלבד, אלא במציאות רוחנית. המציאות הזאת התחילה מלמעלה - מתוך גילוי אלוהי והופיעה גם בתוך העולם הזה. ההתגלות האלוהית גאלה את העולם משעבודו וגרמה לחוקיות מעגלית קבועה. במובן זה, השבת איננה רק זיכרון לשביתתו של הבורא בזמן הבריאה אלא תהליך קבוע שחושף את מימד ההתחדשות שקיים בבריאה בכל שעה, ומתגלה ביום השבת. זוהי גם משמעות בריאת העולם ומעמד הר סיני. הקשר בין שני המאורעות הללו הוא בכך שהם משלימים זה את זה. בריאת העולם חשפה את הרצון האלוהי בצורתו הנסתרת. ישנו עולם אך עדיין לא ידוע מה רצונו של בורא העולם. מעמד הר סיני משלים את המהלך הזה על ידי התגלות של רצון הבורא אל עם ישראל. כל המעגלים הללו חושפים מימדי עומק שקיימים במציאות בכל רגע, בכל שעה ויש צורך לייצור את הכלי כדי להיחשף אליהם. השבת היא היום החושף את מימד הגילוי האלוהי כפי שהוא קיים בזמן. כלומר, זמן המגלה את המימד האלוהי. ההתגלות האלוהית בעולם - ביציאת מצרים, היא חשיפה גלויה של תהליך תמידי שבו הבורא משגיח בצורה נסתרת על נבראיו. גם מעמד הר סיני במובן זה הוא חשיפה של הרצון האלוהי שהיה קיים בצורה נסתרת והתגלה באותו הזמן. כל שלושת המעגלים חוזרים ומגלים גם את התגלותו של המימד האלוהי בעולם בזמן שהמציאות מוכשרת לכך.

הרחבות

1. התבררות האמונה בסיני

האמינו העם מאותו היום שמשוה מדבר אליו דבור שהתחלתו מאת ה'. עניין זה שכותב ריה"ל, שחותם האמונה נעשה דווקא בהר סיני ולא קודם לכן במצרים או בים סוף, מביא גם הרמב"ם: "משה רבנו, לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה. שהמאמין על פי האותות יש בליבו דופי, שאפשר שיעשה האות בלאט וכישוף. אלא כל האותות שעשה במדבר, לפי הצורך עשאו... ובמה האמינו בו? במעמד הר סיני, שעיינו ראו ולא זר ואוזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים... מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם, אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה" [הלכות יסודי התורה ח, א].

וכן כותב רבי יוסף אלבו ומוסיף שבמעמד זה התבררו שני עניינים; אמיתות הנבואה ואמינות שליחותו של משה רבנו: "אבל בעבור שהאותות והמופתים שנעשו על ידי משה רבנו עם רבויים והפלגת פליאותם בשנוי טבעו של עולם לא היו מופת עצמי לנבואה היו ישראל מסופקים עדיין במציאות הנבואה תדע שהרי אחר מתן תורה אמרו למשה היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי [דברים ה] שיראה מזה שעד המעמד היו מסופקים במציאות הנבואה עם היותם מאמינים במשה שהוא עבד ה' להעשות על ידו אותות ומופתים כמו שאמר הכתוב ויאמינו בה' ובמשה עבדו" [ספר העיקרים מאמר ראשון פרק יח].

שאלות לדיון

למה השבת כל-כך חשובה לנו? מה היא תרומתה לחיי הרוח שלנו?

מדוע חכמים הדגישו כל כך את ההכנה? מהי משמעותה?

פה **אמר החבר:** ואחרי כן פשהו במדבר, לא מקום זרע, הוריד להם מזון נברא יום יום מלבד יום השבת, אכלוהו במשך ארבעים שנה.

פו **אמר הפוזרי:** זה גם כן אין דתיה לו, מה שמתימד ארבעים שנה לשש מאות אלה רגלי והנזלים אליהם, יורד ששה ימים ומסתלק בשבת. לפיכך השבת חגיגה לקבלה, הואיל והיה הענין האלהי כמו דבוק בה.

פז **אמר החבר:** השבת מחזקת מזה, ומפריאת העולם בששה ימים, וממה שאפריהו. והוא, שתקעם, עם אמונתם אחרי המופתים האלה במה שמוסר להם משה, נשאר בנפשותיהם ספק, איך ידבר ה' עם האדם, כדי שלא תהיה התחלת התורה מעצה ומחשבה מצד האדם שיתלוו לו השראת ועזר מאת ה', מפני שהיה רחוק בעיניהם הדבור מזולת אדם, הואיל והדבור גשמי. ורצה ה' להסיר מהם הספק הזה, וצוים לקבל עליהם הטרה בסתר ובגלוי - ועשה הדבר היותר חשוב בה הפרישה מן הנשים - וההכנה והזמון לשמע דברי ה'. והתכוננו העם והזדמנו למדרגת הנבואה, יתר על כן, לשמיעת הדבור פנים בפנים לכלם. והיה זה אחר שלשה ימים בהקדמת מורה גדול מברקים ורעמים, ורעידת האדמה, ואש שאפפה את הר סיני המגביל, ונשארה האש ההיא במשך ארבעים יום על ההר, רואים אותה העם, ורואים את משה נכנס אליה ויוצא מפנה, ושמוע העם הדבור מפרש בעשרה דברים, הם אמות המצוות ועקרניהן. אחר מהם הצווי על השבת, וכבר קדם הצווי בה אצל ירידת הפוך. ואלה עשרת הדברות לא קבלם ההמון מאנשים יחידים, ולא מנביא, אלא מה'. אבל לא היה להם כחו של משה לראות הדבר הגדול ההוא. והאמינו העם מאותו היום שמשוה מדבר אליו דבור שהתחלתו מאת ה', לא קדמה למשה בו מחשבה ולא דעה, כדי שלא תהיה הנבואה, כמו שחושבים הפילוסופים, מנפש שזדמנה מחשבותיה ותדבק בשכל הפועל הנקרא רוח הקדוש או גבריאל, ואז תשרה עליו השראת, ויש אשר ידמה לו בעת ההיא, בשנה, או בין השנה והיקיפה, שאיש מדבר עמו, ושמוע דבריו בדמיון, בנפשו, לא באזניו, ורואה אותו במחשבתו, לא בעיניו, ויאמר אז שאלהים דבר אתו. והקחשו אלה הסברות בזה הפעם הגדול, ומה שבא בעקבות הדבור האלהי מן המכתב האלהי, הואיל וכתב את עשרת הדברות האלה בשני לוחות מאבן יקרה, ונתנם אל משה, וראו מכתב אלהי פאשר שמעו דבור אלהי. ועשה להם משה בצווי ה' יתעלה ארון, והקים עליו המשכן הנודע, ונשאר זה בין בני ישראל במשך תקופת הנבואה כתשע מאות שנה, עד שמרה העם, ונגזו הארון, וגבר עליהם נבוכדנצר והגלם.

מזה - מכך שלא ירד מן בשבת. **כדי שלא תהיה** - באופן שלא תהיה מחשבתם. **הדיבור מזולת האדם** - דיבור שלא מגיע מאדם אלא מהקב"ה. **המוגבל** - גבול היה סביב הר סיני. **אמות** - יסודות. **השכל הפועל** - [ראה לעיל א, א בדברי הפילוסוף]. **המעמד הגדול** - מעמד הר סיני. **והקים עליו** - המשכן סוכך ומקיף את הארון. **שמרה** - שחטא.